Unges deltagelse i civilsamfundets fællesskaber

Kortlægning af eksisterende viden og tendenser

TUBORG FONDET

Kortlægningen er udarbejdet af
konsulentfirmaet Moos-Bjerre
for Tuborgfondet.

Foto: Kasper Andersen, Betina Garcia,
Jacob Hansen, Humans of Aarhus,
Malte Kristiansen, Kio Jørgensen Ng.

Februar 2018

Indhold

Alle unge skal være en del af fællesskabet – forord 5
Det viser kortlægningen – kort fortalt 6
Unges engagement i tal 10
Hvem er de engagerede unge? 22
Det engagerer unge sig i 36
Hvad motiverer og engagerer unge? 39
Udfordringer og overvejelser 50
Det er der brug for mere viden om 53
Sådan gjorde vi 56
Anvendt materiale 62
Referencer 64

Alle unge skal være en del af fællesskabet

Forord

I Danmark har vi en lang tradition for at engagere os i civilsamfundets mange forskellige foreninger og organisationer. Vi er aktive i studenterforeningen, frivillige på en festival, laver frivilligt socialt arbejde eller giver en hånd i lektiecaféen. Ved at tage aktiv del i civilsamfundet bliver vi en del af stærke, mangfoldige fællesskaber. Fællesskaber som både er med til at udvikle og danne os som mennesker, og hvor vi er med til at gøre en forskel for andre og for samfundet.

Det engagement vil Tuborgfondet gerne støtte op om. Vi har særligt fokus på, at flere unge engagerer sig og deltager i civilsamfundet og på den måde oplever at være en del af fællesskabet og med til at udvikle vores samfund.

Tuborgfondets vision er, at alle unge engagerer sig i fællesskabet. Vi vil gerne blive klogere på, hvordan unge engagerer sig, og hvad der motiverer dem til at bidrage til og deltage i foreningslivet og til at gøre noget sammen med andre, for andre.

Derfor har vi fået konsulentfirmaet Moos-Bjerre til at udarbejde en kortlægning af eksisterende viden på området. Kortlægningen belyser, hvad vi ved om, hvordan unge i alderen 15-30 år engagerer sig i civilsamfundet – i både det klassiske foreningsliv og i nye organiseringsformer, der måske er under udvikling. Kortlægningen bygger på eksisterende bøger, studier og undersøgelser. Moos-Bjerre har endvidere lavet fokusgruppeinterviews med unge i alderen 15-30 år og interviewet en række eksperter, som beskæftiger sig med civilsamfundet i Danmark.

Med kortlægningen ønsker vi at samle den væsentligste viden, som eksisterer på området, finde ud af hvor der er videnshuller og se på hvilke tendenser, der er blandt unge, når de engagerer sig. Vi håber, at den giver overblik, øget indsigt og kan inspirere til flere engagerede fællesskaber for og med unge.

God læselyst!

Anne-Marie Skov
Direktør i Tuborgfondet

Det viser kortlægningen – kort fortalt

På baggrund af undersøgelser, interviews med eksperter og fokusgruppeinterviews med unge fra forskellige dele af landet giver kortlægningen et overblik over eksisterende viden om, hvordan unge engagerer sig i civilsamfundet, hvem de unge er, og hvad der motiverer dem til at deltage.

De væsentligste pointer og konklusioner fra kortlægningen er:

Unge er mindre engagerede end resten af befolkningen i Danmark

Mange unge vil gerne være med til at gøre en forskel sammen med andre, for andre. Det fremgår af de undersøgelser, der er anvendt i kortlægningen, af interviews med eksperterne (se side 60) og de unge, der deltog i fokusgruppeinterviews. Sammenlignet med andre aldersgrupper er unge under 30 år dog også den aldersgruppe i Danmark, der er mindst aktive i civilsamfundet. I hvert fald når det handler om deltagelse i formelle civilsamfundsaktiviteter såsom frivilligt arbejde[1] (fx ulønnet arbejde i en social organisation, at være træner i en forening eller frivillig mentor for en ung uden job) og foreningsmedlemsskab[2].

På trods af at danske unge er den mindst engagerede aldersgruppe i Danmark, ligger deres engagement højt sammenlignet med andre unge i Europa. I 2013 havde 72 procent af danske unge i alderen 15-30 år deltaget i en form for foreningsaktivitet[3] mod et gennemsnit på 56 procent for alle EU-landene[4].

Unge engagerer sig forskelligt

Flere undersøgelser viser, at det generelt især er ressourcestærke personer, der er frivilligt aktive. Eksperterne bekræfter også, at dette er tilfældet blandt unge. Unge under uddannelse eller unge på arbejdsmarkedet har større tilbøjelighed til at engagere sig i frivilligt arbejde end andre unge. Samtidig peger eksperterne også på, at det ser ud til, at socialt udsatte unge i langt mindre grad deltager i civilsamfundet.

Ifølge undersøgelserne er der forskel på, hvordan unge med dansk baggrund og unge med en anden etnisk baggrund end dansk engagerer sig. En af undersøgelserne[5] viser, at 50 procent af unge indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande er medlem af en forening mod 67 procent af unge med etnisk dansk baggrund. Selvom eksperterne genkender den tendens, gav flere også udtryk for, at de, blandt nogle grupper af unge med en anden etnisk baggrund end dansk, ser en stigende interesse for at deltage i foreningslivet.

Mangfoldigt foreningsliv

Danmark har et rigt foreningsliv, og der er mange muligheder for at engagere sig. Det kan fx være som frivillig ved en festival, buddy for en studiekammerat, ven og hjælper for en flygtning, medlem af en ungdomsorganisation eller ved at være træner i en idrætsforening. En del af de mere etablerede, medlemsbaserede ungdomsorganisationer er organiseret i Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF).

De 20 største organisationer, baseret på medlemstal, der får tilskud fra DUF, omfatter både religiøse, politiske, sociale, musikalske samt miljøorienterede foreninger. Idrætsforeningerne er også en af de store spillere, når det handler om at engagere unge. Det understøtter medlemstallene for 2016 fra både Danmarks Idrætsforbund (DIF)[6] og DGI[7], som samlet set har flere medlemmer end de 20 største DUF-støttede foreninger tilsammen.

Foreningerne er fortsat der, hvor flest danskere engagerer sig frivilligt. Men generelt sker der en udvikling i samfundet, hvor frivilligt arbejde i lidt mindre grad udføres i foreninger[8]. Det er ifølge en af undersøgelserne særligt udpræget for de yngre generationer[9]. En af eksperterne forklarer, at det kan være udtryk for en deltagelsesform, hvor unge er meget sagsorienterede og deltager på en ad-hoc baseret måde i stedet for livslangt medlemskab af en forening, og at de søger kompetencer i det frivillige arbejde.

Unges engagement i mere uformelle og selvorganiserede civilsamfundsaktiviteter er imidlertid ikke systematisk beskrevet i de eksisterende undersøgelser, der er med i kortlægningen. Flere af eksperterne, vurderer dog, at mere uformelle og selvorganiserede måder at være frivillig på – som typisk ligger udenfor foreningsregi – kan være i vækst.

Idealer og "noget på CV'et" motiverer

Eksperterne peger på, at unge både er mere værdiorienterede og idealistiske end andre aldersgrupper. Samtidig er de mere kompetencesøgende eller "CV-fokuserede" end andre aldersgrupper.

"Mine forældre har ingen uddannelse, jeg er i gang med en uddannelse. Ingen i min familie spiller musik eller fodbold. Det gør jeg. Jeg tror, det er mine venner, der har fået mig i gang."

– Ung mand, Fyn

1. Alle referencer er samlet på side 64-65

”Det kræver en særlig type at sætte ting i gang selv. Det er en type, som tænker: ”Der mangler det her forum. Det opretter jeg.”

– Ung kvinde, København

Det bliver understøttet af flere undersøgelser, herunder Frivilligrapporten fra 2017, som viser, at det at ”få noget på CV’et” er en væsentlig motivationsfaktor for knap 40 procent af de frivillige i alderen 16-29 år[10]. For hele befolkningen er det kun 17 procent. En anden undersøgelse viser dog også, at unge vægter fx fællesskab, venner og organisationens formål mindst lige så højt som det at styrke egne kompetencer[11].

Familie og venner styrker engagementet

Blandt eksperterne er flere enige om, at det sociale aspekt spiller en central rolle for mange unge, og at det ofte er fx venner, familie eller lærere, som inviterer dem med i foreninger, organisationer og til arrangementer. Det bliver bekræftet af nogle af de unge fra fokusgrupperne, som forklarer, at de er, eller har været, aktive i de samme eller lignende foreninger som deres forældre. Samtidig fortæller de, at de har svært ved at forestille sig at engagere sig i foreninger og lignende uden at være blevet inviteret af nogen, de kender.

Unge rykker hurtigt videre

Der sker meget i løbet af ungdomsårene, og de er ofte forbundet med skiftende interesser og flytning i forbindelse med fx uddannelse og arbejde. Faktorer som ifølge eksperterne kan gøre det sværere at engagere og fastholde unge i foreningerne.

Unge vil anerkendes og inddrages

Undersøgelserne peger på, at en åben, inddragende og anerkendende organisationskultur er afgørende for at fastholde unges engagement. Det bliver understøttet af både fokusgrupper og eksperter. Flere eksperter peger endvidere på, at det er vigtigt, at unge bliver involveret og gjort ansvarlige for de aktiviteter, de deltager i, og at de ikke bare kommer og ”får noget færdigt serveret”. Omvendt skal opgaverne være konkrete og tilgængelige for at tale til unge. Eksperterne peger på, at det ikke er alle foreninger og aktiviteter, der appellerer til unge. Disse foreninger formår ikke at nå den unge målgruppe, blandt andet på grund af deres kultur og måde at strukturere og organisere deres aktiviteter på.

Ifølge eksperterne kan det også være svært for foreningerne at engagere unge i de mere administrative opgaver som bestyrelsesarbejde, finansiering og fundraising, som også er vigtige dele af foreningslivet. Flere eksperter forklarer også, at der ofte er mange krav og forpligtelser forbundet med finasieringen af foreningernes aktiviteter, og at aktiviteterne i stigende grad bliver tænkt ind i den socialpolitiske indsats fx i kommunerne. Det giver en risiko for et tab af selvbestemmelse i den frivillighed og det engagement, der er i civilsamfundet.

Det mangler der viden om

Kortlægningen er også stødt på områder, som enten ikke er belyst, eller hvor undersøgelserne ikke er dækkende. Det handler blandt andet om de nye mere uformelle organiseringsformer, brug af sociale medier til at understøtte fællesskaber, hvordan unge med en anden etnisk baggrund end dansk engagerer sig i civilsamfundet, og hvordan medlemssammensætningen i foreningslivet fordeler sig, når det gælder køn, etnisk og social baggrund.

Unges engagement i tal

Mange unge vil gerne være med til at gøre en forskel sammen med andre, for andre. Det fremgår af de undersøgelser, der er anvendt i kortlægningen, af interviews med eksperterne og de unge, der deltog i fokusgruppeinterviews.

Sammenlignet med andre aldersgrupper er unge under 30 år dog også den aldersgruppe i Danmark, der er mindst aktive i civilsamfundet. I hvert fald når det handler om deltagelse i formelle civilsamfundsaktiviteter såsom medlemskab af foreninger og frivilligt arbejde[12].

En undersøgelse foretaget af Udlændige- Integrations- og Boligministeriet viser, at de 18-29-årige i mindre grad end ældre aldersgrupper er medlem af en forening[13]. Det gælder både for unge med dansk oprindelse og for indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande.

Blandt personer med dansk oprindelse er det 67 procent af de 18-29-årige mod 84 procent af dem, der er 30 år og derover, der er medlem af en forening. Blandt danskere med en anden etnisk baggrund end dansk er det 50 procent af de 18-29-årige, der er medlem af en forening mod 55 procent af personer på 30 år eller derover. Billedet er det samme, når det handler om deltagelse i frivilligt arbejde.

I Danmark lader de unge til at være den aldersgruppe, der engagerer sig mindst i frivilligt arbejde (se definition på frivilligt arbejde, side 18). SFI har undersøgt udviklingen i danskernes frivillighed fra 2004 til 2012[14], og her svarer en signifikant mindre andel af de unge, at de har lavet frivilligt arbejde i løbet af det seneste år sammenlignet med andre aldersgrupper[15].

Således har 26 procent af de 16-29-årige lavet frivilligt arbejde det seneste år mod 35 procent af den samlede befolkning. "Frivillighedsundersøgelsen 2017" udført for Børne- og Socialministeriet kommer til en lignende konklusion, at markant færre unge under 35 år er frivillige i Danmark i 2017, mens gruppen på over 45 år er overrepræsenteret[16].

Figur 1: Færre unge er medlem af en forening

Foreningsmedlemskab fordelt på alder og etnicitet i 2016 (procent)

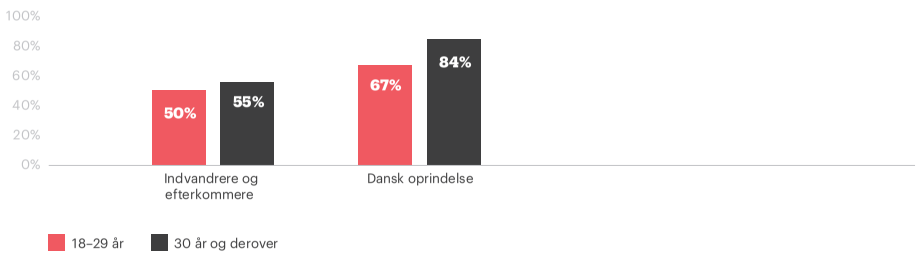

Kilde: Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet: Medborgerskab, ligebehandling og selvbestemmelse i Danmark 2016.

Figur 2: De unge er den mindst frivilligt aktive aldersgruppe

Andel der har arbejdet frivilligt indenfor det seneste år

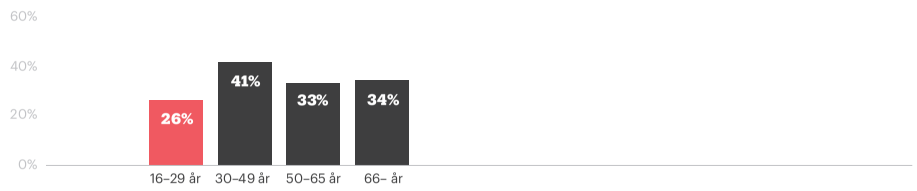

Kilde: SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

Jeg laver en del frivilligt arbejde. Jeg kunne sidde og se fjernsyn i stedet, men det er for åndssvagt. (...) De fleste mennesker er så ufatteligt taknemmelige. Der er ikke noget tv-program i verden, der kan give mig den følelse, jeg får af at hjælpe andre.

– Ung mand, København

”Jeg er perfektionistisk og vil gerne gøre det godt. Når jeg får løn for noget, er det okay, at jeg ikke altid gør det vildt godt, for man behøver ikke brænde for det. Hvis det er frivilligt, skal man ligesom brænde for det.”

– Ung kvinde, Fyn

”Jeg er ung og må godt være egoistisk. Så jeg kan vente, til jeg er 40 med at lave frivilligt, socialt arbejde”

– Ung kvinde, Fyn

Frivilligt arbejde er faldende

Undersøgelsen fra SFI viser også, at unges engagement i frivilligt arbejde er faldende. Det gælder både andelen af unge, der laver frivilligt arbejde og antallet af timer, de bruger på det. De 16-29-åriges engagement i frivilligt arbejde er fra 2004 til 2012 faldet fra 32 procent til 26 procent[17].

Det er bemærkelsesværdigt, eftersom andelen i hele befolkningen, der har lavet frivilligt arbejde indenfor det seneste år, stort set er det samme i 2012 som i 2004. Ligeledes er det gennemsnitlige antal timer, som de 16-29-årige bruger på frivilligt arbejde, faldet fra 20 til 15 timer om måneden[18].

Denne udvikling er forklaret med, at færre unge er medlem af organisationer, som de kan arbejde frivilligt for. SFI's undersøgelse af udviklingen i frivilligt arbejde viser et fald i det frivillige arbejde, der udføres i en forening eller organisation. Ifølge undersøgelsen er der fra 2004 til 2012 sket et fald i medlemsfrivilligheden fra 79 procent til 70 procent. Tendensen er især udtalt for gruppen af 16-29-årige. I 2012 havde 15 procent af de 16-29-årige lavet frivilligt arbejde udelukkende som medlem af en forening eller organisation, mens det for de øvrige aldersgrupper lå på mellem 20 og 24 procent[19].

Figur 3: Andel af unge der arbejder frivilligt falder

Andel der har arbejdet frivilligt indenfor det seneste år i 2004 og 2012 (procent)

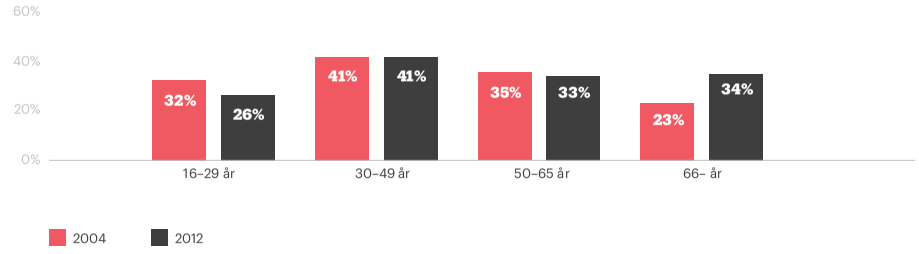

Kilde: SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

Figur 4: Unge bruger færre timer på frivilligt arbejde

Frivilliges gennemsnitlige tid på frivilligt arbejde (antal timer)

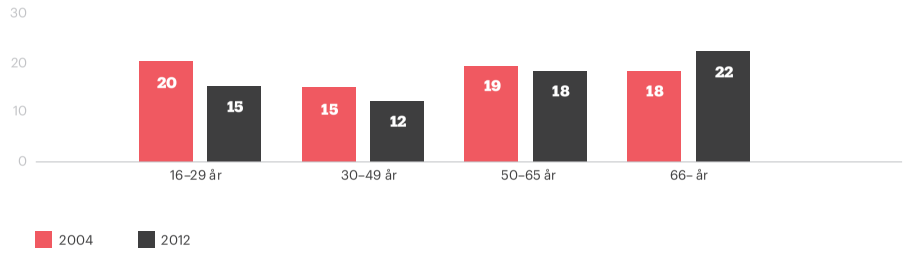

Kilde: SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

Figur 5: Færre unge er medlemsfrivillige

Andel der har arbejdet frivilligt udelukkende som medlem af en organisation eller forening indenfor det seneste år, særskilt for alder (procent)

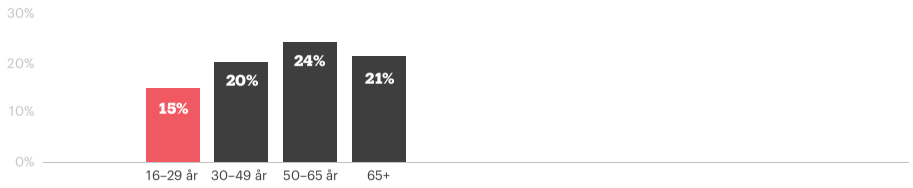

Kilde: SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

Omvendt viser undersøgelsen, at ud af de i alt 26 procent af de 16-29-årige, der havde arbejdet frivilligt indenfor det seneste år, havde 9 procent lavet frivilligt arbejde udenfor foreningsregi. Der ser altså ud til at være sket en bevægelse i måden unges frivillige arbejde er organiseret på. En af eksperterne tolker det som udtryk for en refleksiv deltagelsesform, hvor unge er meget sagsorienterede og deltager på en ad-hoc baseret måde i stedet for livslangt medlemskab af en forening, og at de søger kompetencer i det frivillige arbejde. Det skal dog understreges, at foreningerne fortsat er der, hvor flest danske engagerer sig frivilligt[20].

Ifølge eksperterne er det ligeledes vigtigt, at bevægelserne i andelen af unge, der laver frivilligt arbejde, ikke bliver overfortolket. Grundlæggende slår flere af eksperterne fast, at der endnu ikke findes tilstrækkelig viden på området til at afdække, om unges engagement i frivilligt arbejde er faldende. Før 2004 er der lavet få større studier indenfor området, hvilket også gør det svært at sige noget om udviklingen på den lange bane.

Vi mangler viden om det uformelle engagement

Der findes endnu ikke systematiske studier af unges engagement i civilsamfundets uformelle og selvorganiserede aktiviteter. Dels er de svære at afgrænse og definere, dels er der ikke medlemstal eller lignende. Derfor er det svært at vurdere, hvor mange unge der er engagerede i denne form for aktiviteter. Flere af eksperterne vurderer imidlertid, at det uformelle og selvorganiserede engagement kan være i vækst blandt unge i disse år.

"Af og til skriver jeg under uden at kigge. Det er gratis. Så snart det koster penge, har jeg en anden overvejelse."

– Ung kvinde, København

Hvad er frivilligt arbejde?

Frivilligt arbejde defineres i SFI's undersøgelse af udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012 som en aktivitet, der:

- er ulønnet (dog med mulighed for kompensation af udgifter)
- er frivillig, fx ikke aktivering
- udføres i en organisatorisk sammenhæng, som godt kan være offentlig eller privat
- er til gavn for andre end én selv og den nærmeste familie
- er aktiv (dvs. medlemskab af en organisation er ikke nok)

I undersøgelsen er nævnt følgende 14 forskellige områder, som det frivillige arbejde kan ske indenfor: kultur, idræt, fritid, uddannelse, undervisning og forskning, sundhed og sygdom, det sociale område, miljøområdet, bolig- og lokalsamfund, fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer, rådgivning og juridisk bistand, politik og partiforeninger, internationale aktiviteter, religion og kirke og andet.

Udover de 14 ovennævnte områder spørges der i undersøgelsen også til deltagelse i frivillige aktiviteter på nettet og i tidsafgrænsede frivillige aktiviteter.

Kilde: SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

Danske unge er på top 5 i EU

Danske unge er blandt de mest aktive og engagerede i EU og ligger i top 5, når det kommer til deltagelse i foreningsaktiviteter. Hvor 72 procent af danske unge i alderen 15-30 år i 2013 svarede, at de indenfor det seneste år har deltaget i en form for foreningsaktivitet[21], så er den gennemsnitlige andel for alle EU-landene 56 procent. Dermed er de danske unge på en delt fjerdeplads – sammen med Sverige – efter unge i Holland, Irland og Luxembourg[22].

Når det gælder unges deltagelse i mere uformelle civilsamfundsaktiviteter, ser det også ud til, at danske unge ligger i spidsen. I et tværeuropæisk studie, der fokuserer på unges deltagelse i udenomsparlamentariske aktiviteter, som fx at bære et kampagnebadge, deltage i en underskriftsindsamling eller lovlig demonstration eller at boykotte bestemte produkter, ligger danske unge ligeledes i toppen blandt europæiske unge[23].

Figur 6: Danske unges foreningsdeltagelse er i EU's top 5

Andel af unge der har deltaget i en foreningsaktivitet det seneste år

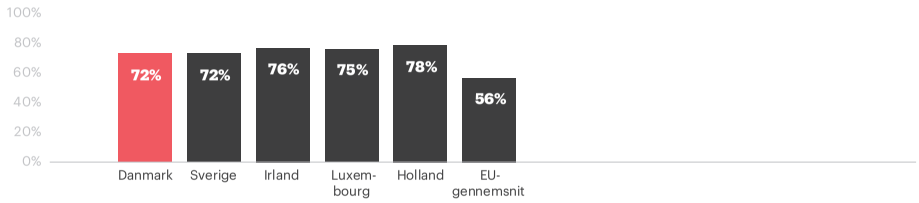

Kilde: Flash Eurobarometer 375, European Youth: Participation in democratic life. (2013).

Hvem er de engagerede unge?

Ressourcestærke unge er frivillige
SFI's undersøgelse af udviklingen i danskernes frivillighed viser, at der er en social gradient i, hvem der engagerer sig som frivillig. Personer med længere uddannelse er ifølge undersøgelsen mere tilbøjelige til at arbejde frivilligt end personer med kortere uddannelser[24]. Flere af eksperterne peger på en lignende tendens blandt unge. Der er således større sandsynlighed for, at unge, der er i gang med en uddannelse, eller som er aktive på arbejdsmarkedet, laver frivilligt arbejde. Ifølge flere af eksperterne er der dog en større bredde i medlemmernes sociale baggrund i de medlemsbaserede organisationer.

De fleste unge har det godt
Undersøgelser og analyser tyder på, at langt det store flertal af danske unge har det godt og trives men, at der også er en gruppe unge, som har problemer. SFI's Fællesskabsmåling fra 2017 viser, at ca. syv ud af ti unge falder ind i den såkaldte "majoritetsgruppe", hvilket vil sige, at de er en del af det flertal af danskere, der ikke har væsentlige sociale problemer. Omtrent en fjerdedel af de unge viser i nogen grad tegn på social eksklusion og falder i den såkaldte "risikogruppe". Cirka hver tyvende ung har så mange sociale og helbredsmæssige problemer, at de defineres som "socialt udsatte". En større del af de unge end af resten af befolkningen tilhører hhv. "risikogruppen" og "de socialt udsatte"[25].

Det billede bliver understøttet af Sundhedsstyrelsens rapport fra 2017 om "Mental sundhed blandt unge"[26], som fokuserer på unge på gymnasier og erhvervsskolers mentale trivsel. Rapporten inddeler de unge i fem forskellige kategorier baseret på deres mentale trivsel, og finder at 91 procent af drengene og 61-66 procent af pigerne befinder sig blandt de to øverste grupper, som har høj livstilfredshed og fravær af symptomer på dårlig mental sundhed. Samtidig finder rapporten dog også, at 3-4 procent af drengene og 9-10 procent af pigerne er i den såkaldt "røde gruppe", som er præget af lav mental sundhed i form af ensomhed, daglig stress og lavt selvværd.

"Vi har et demokratisk samfund, hvor alle skal deltage. Det går ikke, hvis vi alle sammen sidder derhjemme og skriver dumme kommentarer. Tror det er godt at komme ud og møde nogle folk. Man bliver mere åben."
– Ung kvinde Fyn

Figur 7: Flere unge er socialt udsatte eller i risiko for at blive det

Majoriteten, risikogruppen og de socialt udsatte fordelt på aldersgrupper

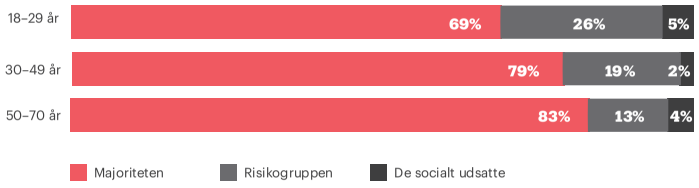

Kilde: SFI, Lars Benjaminsen, Stefan Bastholm Andrade og Morten Holm Enemark: Fællesskabsmålingen. (2017).

”Hvorvidt det [Civilsamfundsengagement] har betydning, kommer nok an på, hvem man er. For mig har det en betydning. Det skal hjælpe mig til at finde ud af, hvor jeg skal hen i livet.”

– Ung kvinde, København

”Mange af de klassiske socio-økonomiske forskelle viser sig også i forhold til civilsamfunds-engagement. De unge, der er i uddannelsesforløb og på arbejds-markedet, er også aktive i civilsamfundet.”

Lars S. Henriksen, Professor ved Aalborg Universitet

Unge er pligtopfyldende og vil gerne præstere

Maria Bruselius-Jensen, der forsker ved Center for Ungdomsforskning, betegner den nuværende ungegeneration som meget pligtopfyldende og ansvarsbevidst. Den er blandt andet defineret ved lavere kriminalitet end tidligere generationer og ved, at de unge føler sig mere forpligtede og mere optaget af at skulle have en uddannelse end tidligere generationer.

Maria Bruselius-Jensen beskriver endvidere ungegenerationen som en generation med stort fokus på sig selv og med en oplevelse af at have et stort personligt ansvar for, hvordan det går i deres liv. Det betyder, at mange unge stiller store krav til sig selv, og at mange unge ønsker at iscenesætte sig selv og realisere deres liv på en helt unik måde i forhold til blandt andet arbejdsliv, venskaber og fritid. Dermed bliver det en generation, der er meget optaget af egen præstation, og hvor mange ofte spørger sig selv, ”Er jeg god nok?”. Konsekvensen bliver, ifølge Maria Bruselius-Jensen, at nogle unge bliver stressede og føler sig pressede af for store ambitioner og finder det svært at leve op til de krav, de stiller til sig selv.

Unge i Danmark

Der er i Danmark 1,1 millioner mennesker i alderen 15-29 år. Nedenfor vises en række nøgletal for denne gruppe. I parentes er angivet den tilsvarende fordeling for hele den danske befolkning til sammenligning.

Køn

- Mænd: 51% (50%)
- Kvinder: 49% (50%)

Beskæftigelsesstatus

- Under uddannelse: 54% (16%)
- Beskæftigede: 29% (58%)
- Arbejdsløs: 2% (2%)
- Udenfor arbejdsstyrken: 14% (23%)

Geografi

- Nordjylland: 10% (10%)
- Midtjylland: 24% (23%)
- Syddanmark: 20% (21%)
- Sjælland: 12% (14%)
- Hovedstaden: 34% (31%)

Herkomst

- Personer med dansk oprindelse: 81% (87%)
- Indvandrere og efterkommere fra vestlige lande: 7% (5%)
- Indvandrere og efterkommere fra ikke vestlige lande: 12% (8%)

"Der er en vis forudsigelighed i, hvem de engagerede unge er. Ens opvækst slår igennem på mange parametre, blandt andet på uddannelse og samfundsengagement. Det er især middelklassens børn, der er engagerede."

Thea Hass,
Direktør for Spejderne

Flere faser i ungdommen
Aldersspændet fra 15-30 år er en livsfase med mange skift. Den gruppe, som i denne rapport omtales som "unge" rummer altså personer, der lever meget forskellige liv.

De helt unge

- 15-19 år
- Typisk hjemmeboende
- Ofte i gang med ungdoms-eller erhvervsuddannelse
- Gennemsnitlig årlig indkomst 36.874 kr. (2015)

Unge i begyndelsen af voksenlivet

- 20-24 år
- Typisk flyttet hjemmefra
- Ofte under uddannelse
- Gennemsnitlig årlig indkomst 146.008 kr. (2015)

Unge i slutningen af 20'erne

- 25-29 år
- Typisk i færd med at etablere sig på arbejdsmarkedet og med at starte familie
- Gennemsnitlig årlig indkomst 241.397 kr. (2015)

Kilde: Danmarks Statistik, 2015-2016

"Jeg har stor respekt for dem, som laver frivilligt arbejde, men det er ikke lige noget for mig."

– Ung mand, København

Forskel på kvinder og mænd

En ny tendens er, at unge kvinder i højere grad arbejder frivilligt end unge mænd. Historisk set har det ellers været mænd, der har lavet mere frivilligt arbejde end kvinder. For de 16-35-årige er andelen af kvinder, der arbejder frivilligt større end andelen af mænd. Det viser SFI's undersøgelse "Udvikling i frivilligt arbejde fra 2004-2012"[27]. Fokusgrupperne bekræfter det billede. Her var det ligeledes de unge kvinder der, i højere grad end de unge mænd, arbejdede frivilligt.

Det tyder dog på, at fordelingen mellem unge kvinder og mænd afhænger af måden, det frivillige arbejde er organiseret på. Undersøgelsen fra SFI viser, at mænd har dobbelt så høj sandsynlighed for at være frivilligt aktive på internettet sammenlignet med kvinder[28]. Enkelte eksperter peger på, at det virtuelle arbejdes fleksible struktur og ofte uforpligtende sociale rum kan være årsag til, at unge mænd i høj grad vælger at engagere sig her. I idrætsforeninger er det også unge mænd der, i langt højere grad end de unge kvinder, er medlemmer. Tal fra Danmarks Idrætsforbund i 2016 viser, at fordelingen på deres medlemmer i alderen 13-29 år er 60,5 procent mænd og 39,5 procent kvinder[29].

Teenagere laver mest frivilligt arbejde

En undersøgelse fra Center for Frivilligt Socialt arbejde viser, at gruppen af 15-30-årige rummer både de mest og mindst frivilligt aktive aldersgrupper sammenlignet med hele befolkningen[30].

Således svarer hele 42 procent af de 16-19-årige, at de har lavet frivilligt arbejde inden for det seneste år[31], mens dette tal falder til 39 procent for de 20-24-årige, og 35 procent for de 25-29-årige. De 25-29-årige er den aldersgruppe, hvor færrest har lavet frivilligt arbejde indenfor det seneste år sammenlignet med alle øvrige aldersgrupper i undersøgelsen. Efter 29 år stiger andelen, der arbejder frivilligt langsomt gennem hele livet, men bliver ikke på noget senere tidspunkt så høj som blandt de helt unge på 16-19 år.

Figur 8: Unge kvinder er mere frivilligt aktive end unge mænd

Andel af befolkningen på 16 år og derover, som har lavet frivilligt arbejde indenfor det seneste år, særskilt for køn og aldersgrupper i 2012 (procent)

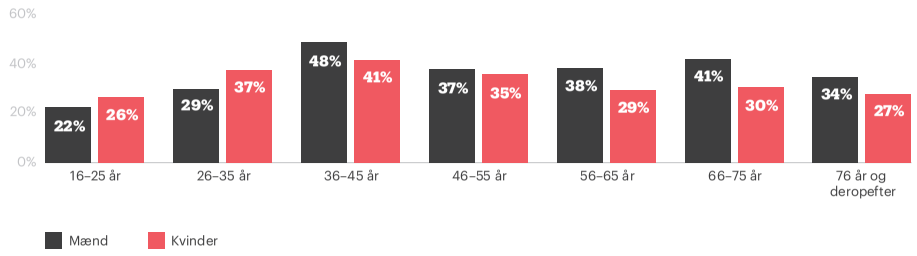

Kilde: SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

Figur 9: Teenageres frivillige arbejde ligger i top

Andel der har arbejdet frivilligt det seneste år fordelt på alder (procent)

Kilde: Center for frivilligt socialt arbejde, Mette Hjære & Helene Elisabeth Dam Jørgensen: Tal om det frivillige Danmark – analyse af befolkningens frivillige engagement. En del af Frivilligrapporten 2016–2018. (2017).

I de frivillige foreninger er det særligt de helt unge, der har øget deres frivillighed igennem det seneste årti. Det er en ny udvikling. De unge er blevet mere aktive, fordi der er flere muligheder for at være det. Her spiller de elektroniske medier en stor rolle.

Thomas P. Boje, Forsker ved Roskilde Universitet

Unge med en anden etnisk baggrund end dansk deltager lidt mindre

Udlændinge, Integrations- og Boligministeriets medborgerskabsundersøgelse viser, at unge indvandrer og efterkommere fra ikke-vestlige lande i mindre grad deltager i foreningslivet end jævnaldrende personer med dansk oprindelse. Som beskrevet tidligere, var halvdelen af unge med indvandrerbaggrund i alderen 18-29 år medlem af en forening i 2016 mod 67 procent af de 18-29-årige med etnisk dansk baggrund[32]. I 2016 lavede 32 procent af unge indvandrer og efterkommere fra ikke-vestlige lande, der også er medlem af en forening, frivilligt arbejde. Dette mod 43 procent af unge foreningsmedlemmer med etnisk dansk baggrund. Nogle af eksperterne forklarer blandt andet, at det kan være en følge af, at familiekulturen er anderledes i etniske familier, hvilket kan give disse unge et svagere afsæt for at engagere sig. Andre af eksperterne peger på, at der kan være et skifte på vej, hvor flere ressourcestærke unge med en anden etnisk baggrund end dansk engagerer sig i civilsamfundet.

Udsatte unge er mindre engagerede

Eksperterne peger på, at unge, der ikke er på arbejdsmarkedet eller i uddannelsessystemet, også er mindre engagerede i civilsamfundets aktiviteter.

Det bliver bekræftet af resultaterne i Fællesskabsmålingen fra 2017[33], som viser, at socialt udsatte i langt mindre grad er engagerede i civilsamfundet. De dyrker blandt andet i mindre grad fritidsaktiviteter, er mindre aktive i foreninger, og laver mindre frivilligt arbejde[34].

Figur 10: Socialt udsatte er mindre aktive i civilsamfundet

Andel der deltager i udvalgte aktiviteter i civilsamfundet særskilt for majoriteten, risikogruppen og de socialt udsatte (procent)

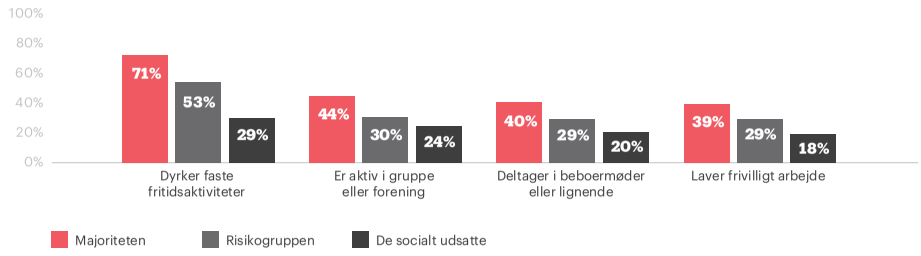

Kilde: SFI, Lars Benjaminsen, Stefan Bastholm Andrade og Morten Holm Enemark: Fællesskabsmålingen. (2017).

”Den målgruppe jeg arbejder med, er mere ressource-stærk i dag end for fem eller ti år siden. Der er sket meget. Først og fremmest en gigantisk strukturel demografisk udvikling. Vores brugere og medlemmer i dag er unge, minoritetsetniske danskere. De er vokset op i Danmark som danskere og har forældre som selv er født i Danmark. De er meget mere ressourcestærke,end min generation var.”

Fahad Saaed,
Bestyrelsesmedlem
i Sabaah

”

Frivillighed er i stigende grad blevet et fænomen for de højtuddannede unge. Det er en ny udvikling. Frivillighed er ‘in’ og kan bruges til at etablere og udvide sociale netværk, men også som del af karriereplanlægningen.

Thomas P. Boje, Forsker ved Roskilde Universitet

Det engagerer unge sig i

Flere eksperter peger på, at unge i virkeligheden er som resten af befolkningen. Unge engagerer sig i det, der optager dem, og det der giver mening for dem. Og det de engagerer sig i, hænger sammen med, hvor de er i deres liv. Unges engagement er især knyttet til fritids-, kultur- og idrætsaktiviteter og frivillige, humanitære indsatser.

Mangfoldigt foreningsliv

Danmark har et rigt foreningsliv, og der er mange muligheder for at engagere sig. Hvis vi zoomer ind på de foreninger og organisationer, der organiserer de unge, tegner der sig et billede af et meget mangfoldigt foreningsliv. Tabel 1 viser de 20 største organisationer, der modtager driftstilskud fra Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF) baseret på medlemstal. Den rummer både religiøse, politiske, sociale, musikalske samt miljøorienterede foreninger.

Som det fremgår af tabellen, topper den landsdækkende paraplyorganisation for fritids- og ungdomsklubber (Ungdomsringen) listen sammen med paraplyforeningerne for ungdomsfilmklubber og amatørteaterforeninger. Baseret på aggregerede medlemstal er disse paraplyorganisationer således de tre største blandt de unge.

Derefter følger de tre store spejderkorps: Det Danske Spejderkorps, KFUM-spejderne og FDF. På syvendepladsen følger Ungdommens Røde Kors og herefter følger en række forskellige ungdomsforeninger med både et politisk og socialt sigte.

Udover mangfoldigheden af foreningerne er det også interessant, at der både er "nye" og "gamle" foreninger på listen. Foreninger som FDF og KFUM bygger på en lang tradition og har eksisteret gennem flere generationer, mens Bifrost og Ungdommens Røde Kors er nyere foreninger. Unge enga-gerer sig således både i traditionelle organisationer og nye, mere uprøvede.

Tallene skal dog vurderes med det forbehold, at de er selvrapporterede fra foreningerne. Derudover kan den enkelte person godt være medlem af flere foreninger, hvorfor det ikke er muligt at justere tallene og sige noget om, hvor mange unge DUF-foreningerne i alt organiserer. Det har ikke været muligt at finde tal, der belyser foreningernes medlemssammensætning med hensyn til fx køn, etnicitet eller social baggrund, hvorfor det ikke er muligt at vurdere mangfoldigheden i foreningernes medlemssammensætning.

Tabel 1: De 20 største foreninger og organisationer, der fik støtte fra DUF i 2016 (Kategoriseringen stammer fra DUF)

Organisation	Foreningstype	Antal medlemmer under 30 år
Ungdomsringen	Øvrige	71.423
Danske Børne- og Ungdoms Filmklubber	Kulturel forening	41.059
DATS - landsforeningen for dramatisk virksomhed	Kulturel forening	23.646
Det Danske Spejderkorps	Spejdere	20.783
KFUM-Spejderne i Danmark	Spejdere	18.551
Frivilligt Drenge- og Pigeforbund (FDF)	Spejdere	12.850
Ungdommens Røde Kors	Frivillig sociale foreninger	12.125
KFUM og KFUK i Danmark	Religiøs forening	5.059
4H	Natur- og miljøforening	4.035
De grønne pigespejdere	Spejdere	3.105
Venstres Ungdoms Landsorganisation	Politisk forening	3.061
Bifrost	Kulturel forening	2.792
LandboUngdom	Natur- og miljøforening	2.629
Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler	Religiøs forening	2.536
Dyrenes Alliance	Natur- og miljøforening	2.527
Red Barnet Ungdom	Frivillig sociale foreninger	2.516

Idrætsforeningerne har fat i de unge
Idrætsforeningerne er også en af de store spillere, som organiserer unge. Medlemstallene underbygger dette. I 2016 havde Danmarks Idrætsforbund (DIF) 383.749 medlemmer i alderen 13-24 år[35] og DGI 300.567 medlemmer i samme aldersgruppe[36]. Det er samlet set væsentligt flere end det totale antal medlemmer hos de 20 største DUF-støttede foreninger.

Ifølge DIF var 43 procent af de unge i alderen 13-24 år i 2016 medlem af en idrætsforening[37]. Til sammenligning var kun 26 procent af den samlede befolkning mellem 25 og 59 år medlem af en idrætsforening. De 43 procent dækker dog over store forskelle indenfor aldersgruppen. Hele 61 procent af de 13-18-årige er aktive i idrætsforeningerne mod kun 29 procent af de 19-24-årige.

Unge holder også fast i deres medlemskab af idrætsforeningerne sammenlignet med den øvrige befolkning. I perioden fra 2011 til 2016 er medlemskabet af idrætsforeninger for unge i alderen 13-24 år nogenlunde stabilt, mens det for resten af befolkningen er faldende[38].

Nye organiseringsformer på vej
Som tidligere nævnt er foreningerne fortsat der, hvor flest danskere engagerer sig frivilligt. Samtidig er der en tendens til, at der vokser flere mere uformelle og selvorganiserede organiseringsformer, som fx at arrangere fællesspisning, hjælpe naboen eller rydde op i en park, frem (se tabel 2, side 57). Der findes imidlertid få undersøgelser, der beskriver omfanget af de former for fællesskaber, og vi ved derfor meget lidt om dem.

"Politiske sider bliver for offentligt. Det er så mange mennesker, man når ud til. Der vil jeg ikke udtrykke holdninger."
– Ung kvinde, Fyn

Hvad motiverer og engagerer unge?

Unge er både kompetencesøgende og idealister
Eksperterne peger på, at unge både er mere værdiorienterede, idealistiske og kompetencesøgende eller "CV-fokuserede" end resten af befolkningen. Unge vægter således i højere grad end andre aldersgrupper såkaldte instrumentelle begrundelser for at engagere sig. Det kan fx handle om, at unge forventer, at det at engagere sig i civilsamfundsaktiviteter kan styrke deres kompetencer og bruges strategisk i forhold til fx uddannelse og karriere.

En undersøgelse fra Center for Frivilligt Socialt Arbejde viser, at det at få noget på CV'et er en væsentlig motivationsfaktor for knap 40 procent af de frivillige i alderen 16-29 år[39]. For hele befolkningen er det kun 17 procent. Undersøgelsen viser dog også, at unge vægter ekspressive begrundelser, som fx fællesskab, venner og personlig udvikling mindst lige så højt som instrumentelle begrundelser (figur 11). Det der især adskiller unge fra andre aldersgrupper er, at de vægter begge typer af begrundelser lige højt[40]. Blandt fokusgrupperne gik både det CV- og kompetencemæssige, det selvudviklende og det idealistiske element også igen og bekræfter således fordelingen mellem de ekspressive og instrumentelle begrundelser.

Figur 11: Unge vægter instrumentelle og ekspressive begrundelser lige højt

Gennemsnitsværdier for indeks for henholdsvis ekspressive og instrumentelle begrundelser for frivilligt arbejde, efter alder, 2012

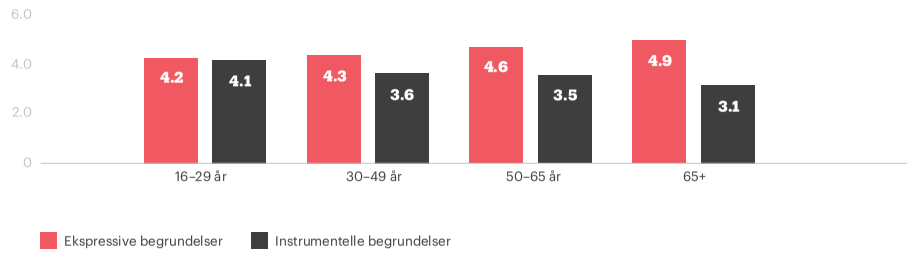

Kilde: SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

”Det frivillige springer nok lidt ud af min uddannelse. Det giver kompetencer – noget på CV’et. Men det er også vigtigt, at det er socialt, og noget man kan lide at lave.”

– Ung kvinde, København

Unge skal inviteres med

Eksperterne var enige om, at sociale relationer er afgørende, når det handler om at engagere unge i foreningslivet eller motivere dem til at være frivillige. Unge bliver typisk ”inviteret med” af nogen, de kender som fx en forælder, god ven, pædagog, lærer, nabo eller andre, som de omgås i dagligdagen.

Det gik igen i fokusgrupperne, hvor langt de fleste unge fortalte, at det var deres forældre eller venner, der havde inviteret dem med og vakt deres interesse for at engagere sig i en konkret forening eller civilsamfundsaktivitet. Der var dog også nogle af de unge, der på egen hånd havde opsøgt foreninger og aktiviteter.

Alligevel var det gennemgående, at det sociale aspekt var meget vigtigt for dem, men at det også kunne være med til at begrænse deres engagement. Eksempelvis havde flere af dem svært ved at forestille sig at engagere sig i en aktivitet eller forening, hvor de enten ikke kendte nogen af de andre, eller de andre deltagere var anderledes end dem, de normalt omgås.

Engagementet går i arv

Ifølge flere af eksperterne er civilsamfundsengagement noget, der går i arv fra forældre til børn. Det kom også til udtryk i fokusgrupperne. Her nævnte flere, at de var engagerede i de samme foreninger eller foreningstyper, som deres forældre eller, at det var deres forældre, der havde ”skubbet” dem i gang med forskellige aktiviteter. Andre fortalte, at de var blevet inviteret med af venner eller havde fundet inspiration i reklamer og på internettet.

En undersøgelse fra Syddansk Universitet nuancerer dog billedet af, hvilken betydning forældre- og familiebaggrund har for, hvor unge engagerer sig henne[41]. Den viser, at sammenhængen mellem foreningsengagement og social baggrund er forskellig, alt efter hvilken type organisation der er tale om.

”For unge er det vigtigt at gøre noget sammen med sine venner. Unge er mere usikre på at gøre noget alene, og min erfaring er derfor, at det sociale er enormt vigtigt.

Thea Hass, Direktør for Spejderne

Internettet giver nye muligheder
Eksperterne peger på, at internettet og sociale medier spiller en stor rolle for de unges engagement. Unge har fået flere muligheder for at etablere og vedligeholde sociale netværk via sociale medier.

Det bekræfter en undersøgelse udarbejdet af CEFU[42], som viser, at de digitale medier spiller en vigtig rolle i vedligeholdelsen af unges fællesskaber. De gør det muligt for unge at prioritere og vedligeholde deres fællesskaber, som ellers er knyttet til fysiske steder som fx skole og frivillige foreninger. Unge betragter sociale medier som en kommunikationsplatform, der understøtter disse fællesskaber. Undersøgelsen viser også, at de digitale medier kan være med til at opretholde forpligtelse overfor og kontinuitet i foreningsfællesskaberne. Undersøgelsen fra CEFU anbefaler derfor, at foreningerne bliver bedre til at skabe et digitalt fællesskab, hvor de unge kan vedligeholde deres kontakt til de andre medlemmer[43].

Varighed og intensitet hænger sammen
Flere af eksperterne peger på, at varigheden og intensiteten af unges deltagelse er afgørende for, hvorvidt de har lyst til at engagere sig yderligere og påtage sig et større og fx mere organisatorisk ansvar. Undersøgelsen "Unge, foreninger og demokrati"[44] fra Syddansk Universitet understøtter dette. Baseret på svar fra 2.076 unge foreningsmedlemmer konkluderer undersøgelsen, at jo længere tid unge har været medlem af foreningen, og jo oftere de kommer, desto større sandsynlighed er der for, at de ikke forlader foreningen, og at de i stedet forsøger at ændre på forholdene ved at engagere sig i det organisatoriske arbejde[45].

"Vi havde spillet en masse ultimate efter skole, og så sagde vi: "Skal vi ikke mødes og lave en turnering?" Vi skrev bare ud på en gruppechat."
– Ung kvinde, København

"Der er ikke mange, som går på internettet og søger på en sport. Det er nok altid venner eller familie, som trækker dig med."
– Ung mand, København

"Min far er i bestyrelsen i floorball-klubben, og min bror spiller der også. Så jeg fandt interesse gennem dem."
– Ung kvinde, København

Unge vil anerkendes og inddrages
Eksperterne er enige om, at kulturen og organiseringen i foreningen er afgørende for, om den formår at fastholde den unge gruppe. De peger på, at det kræver en åben, inddragende og anerkendende kultur, og at det er vigtigt, at unge får følelsen af at blive inddraget og aktiveret, at de kommer til orde og bliver lyttet til. I undersøgelsen "Unge, foreninger og demokrati" fra Syddansk Universitet[46], bliver der argumenteret for, at graden af unges engagement også er påvirket af, hvordan foreningerne fungerer eller er organiseret. Undersøgelsen er baseret på kvalitative interwievs med både unge og ledere i forskellige foreninger og fremhæver syv forhold ved foreningernes organisation og kulturelle værdier, som fremmer eller begrænser unges deltagelse (se modstående side).

Fokusgrupperne bekræfter, at anerkendelse er vigtigt. Flere fortalte fx, at det er motiverende at blive anerkendt for sine evner og opfordret til at blive trænere af ældre og dygtigere medlemmer af idrætsforeningen.

Uden det "klap på skulderen" ville de ikke have haft modet til at forsøge at blive træner i deres klub. De forklarede, at de havde brug for at få at vide, at deres indsats var god nok.

Unge skal have ansvar
Flere af eksperterne understreger, at det er vigtigt for unges engagement, at de har indflydelse, og at de tildeles et reelt ansvar for, hvad der foregår i den forening eller aktivitet, de engagerer sig i. De skal involveres og gøres ansvarlige og ikke bare komme og "få noget serveret".

Eksperterne peger ligeledes på, at det på den ene side ikke må være for defineret på forhånd, hvad de unge skal. På den anden side at det er vigtigt, at de opgaver, unge tildeles er konkrete og afgrænsede. Ellers kan det blive uoverskueligt og dermed afskrækkende for unge at engagere sig. Andre eksperter udtrykte bekymring for den voksende professionalisering af nogle ungdomsorganisationer fordi, det kan være med til at gøre det sværere at give unge ansvar.

"Det handler om at få ideen. Tænke at man godt kan. I skolen bliver man ikke undervist i foreningsarbejde og det at skabe og sætte noget på benene selv. Jeg ville ikke vide, hvor jeg skulle starte og slutte."
– Ung kvinde, Fyn

Foreningsforhold der fremmer eller begrænser unges deltagelse

1. Medlemsbegrebet: forståelsen af hvad et medlem er, og hvad der forventes af vedkommende. Mindre skel mellem medlem og frivillig skaber engagement.
2. Indflydelse på aktiviteter: unges engagement fremmes af, at det ikke er bestemt på forhånd, hvad der foregår i foreningen.
3. Individuel kontra kollektiv aktivitet: det kollektive element i foreningens aktiviteter er fremmende for de unges engagement.
4. Fællesskabets betydning: oplevelsen af og deltagelse i et socialt fællesskab hænger sammen med aktiv deltagelse i foreningslivet.
5. Holdning og værdier: foreninger der bygger på og arbejder for at fremme bestemte holdninger og værdier skaber større engagement.
6. Uformel beslutningsstruktur: unges engagement er størst i foreninger med en decentral beslutningsstruktur.
7. Opdragelse og tidlig involvering: unge melder sig ikke ind i foreninger for at få indflydelse. Interessen for det opstår gennem aktiviteterne i foreningen. Der er forskel på, hvor meget foreningerne "opdrager" de unge til at tage del i foreningen.

Kilde: "Unge, foreninger og demokrati" fra Syddansk Universitet (2016).

”

Den største motivation er anerkendelse. At få et klap på skulderen eller et ”like” på Facebook (...) At mødes med mennesker, der siger: ”I laver noget, der er vigtigt for samfundet.”

Fahad Saeed, Bestyrelsesmedlem i Sabaah

Spejdermetoden

Hos Spejderne arbejder de eksplicit med en metode, der både understøtter den enkelte spejders personlige udvikling og styrker deres engagement og lyst til at være aktiv. Spejdermetoden er en metode, der giver den enkelte spejder mulighed for personlig udvikling.

Spejdermetoden bygger på følgende elementer:

- Spejderlov og løfte: fælles værdisæt
- Patruljer: opgaver løses i små selvstændige fællesskaber
- Learning by doing: læringsproces baseret på erfaringer
- Samfundsengagement: samspil med omverdenen
- Medbestemmelse: indflydelse på og ansvar for aktiviteter
- Friluftsliv: læring og leg i naturen
- Personlig udvikling: udfordring fører til udvikling

Kilde: Det Danske Spejderkorps.

”Hvis man melder sig ind i en forening, melder man sig jo ind for at være aktiv. Man skal ikke bare tilbyde de unge en aktivitet, man skal give de unge ansvar og bestemmelsesret. Det er vigtigt at være opmærksom på, hvilke konsekvenser den voksende professionalisering af nogle ungdomsorganisationer har.”

Bjarne Ibsen,
professor Syddansk Universitet

”

Lokalforeningen spurgte, om jeg ville være instruktør. Det var et kompliment, så jeg tænkte, at det kan jeg godt (...) Man ville aldrig selv sige, at man gerne vil være træner. Man skal spørges.

Unge kvinde, Fyn

”Første gang jeg var frivillig, var det udelukkende for at få et bestemt job, og det fik jeg. Det var rent CV-mæssigt. Det trækker op at have lavet noget frivilligt”

– Ung mand, København

”Det handler meget om fleksibilitet. Det skal være på mine præmisser, når jeg har tid og overskud. Jeg stresser nemt, og så kan jeg ikke fokusere.”

– Ung kvinde, København

”I bestyrelsen sidder nogle gamle sutter, som har én måde at gøre tingene på. Der er mange traditioner og tit snakker man om ingenting i flere timer. Det er et fedt ansvar at sidde i bestyrelsen, men der er også meget spildtid.”

– Ung kvinde, Fyn

Udfordringer og overvejelser

Både desk research og interviews med eksperter og fokusgrupper peger på følgende udfordringer for, at unge engagerer sig i civilsamfundsaktiviteter.

Unge rykker hurtigt videre
Ungdommen er ofte en omskiftelig periode i livet, hvor unge typisk flytter, stifter familie og etablerer sig på arbejdsmarkedet. Eksperterne fremhæver især, at det er den kontinuerlige og langstrakte tilknytning til en civilsamfundsaktivitet, der er en af de vigtigste faktorer i forhold til at styrke unges engagement og motivere dem til at blive i foreningen og måske påtage sig et større ansvar. Men fordi unges uddannelses- og karriereforløb er præget af mobilitet og omskiftelighed er det, alt andet lige, sværere at fastholde dem i civilsamfundsorganisationer.

Overvejelse: Hvordan kan foreninger, organisationer og netværk blive bedre til at motivere og fastholde unge i en periode, hvor de ofte flytter, og hvor de bruger meget af deres tid på uddannelse og arbejdsliv?

Foreninger og aktiviteter skal appellere til unge
For at appellere til unge skal civilsamfundets foreninger og aktiviteter være åbne og inkluderende. Foreningerne skal anerkende unge for deres indsats og give dem ansvar og medindflydelse. Derudover spiller internettet og sociale medier en stadig større rolle for den måde, hvorpå unge interagerer med hinanden og med omverden. Det er der mange foreninger og organisationer, der måske ikke tager højde for, hvilket kan afholde unge fra at engagere sig. Derudover er der flere forhold og opgaver i foreningerne, som unge opfatter som ”ikke unge-venlige”. Det er især beslutningsprocesser som, for unge, fremstår uklare, besværlige og langsommelige. Det betyder, at det organisatoriske arbejde i fx bestyrelser især udføres af ældre generationer, hvilket også er en faktor, som er med til at holde unge tilbage fra at deltage.

Overvejelse: Hvordan kan foreninger og organisationer tilrettelægge deres arbejde og aktiviteter, så både det organisatoriske arbejde og beslutningsprocesserne appellerer til og inddrager unge?

Bureaukratisk finansiering med mange krav

Flere af eksperterne påpeger, at finansieringen af foreningernes aktiviteter er besværlig, og at midlerne typisk er belagt med en række krav om, hvordan de skal bruges.

Fonde og kommuner har ofte krav til både formål og proces, når de støtter foreninger og organisationer. Ifølge flere af eksperterne betyder det, at det er ressourcekrævende at søge midler, hvilket især rammer mindre og nye aktører i civilsamfundet. Derudover virker styringen og de mange krav også hæmmende på den demokratiske dialog og kreativitet, der ifølge flere af eksperterne er kernen og det værdifulde i civilsamfundet.

I forhold til kommunerne peger flere af eksperterne på, at ovenstående problematik især knytter sig til de såkaldte §18-midler, der bliver uddelt på baggrund af §18 i Serviceloven til understøttelse af frivilligt socialt arbejde. §18-midlerne uddeles af kommunerne og kravene varierer fra kommune til kommune, men ofte er der krav om CVR-nummer, bestyrelsesgodkendt regnskab, medlemstal og lignende organisering for at opnå støtte.

Det kræver derfor en høj grad af formel organisering hos de foreninger, som skal modtage støtte – en organisering der favoriserer en traditionel foreningsstruktur. Mange andre organiseringstyper – og særligt de mere uformelle – er dermed dårligere stillet.

Derudover bliver §18-midlerne uddelt til sociale formål, hvilket i mange tilfælde betyder, at der er relativt store krav til målbeskrivelser, dokumentering og efterfølgende afrapportering og evaluering. Det gør det sværere for eller udelukker nogle organiseringsformer fra i det hele taget at søge om støtte.

Til sammenligning fremhæver eksperterne også tilskudsmidlerne til folkeoplysning, som bliver uddelt på nogenlunde samme måde som §18-midlerne, men efter en mindre bureaukratisk proces og med færre krav til formål. Det er især kommunerne, som uddeler midler til folkeoplysning, men en del af disse midler, herunder udlodningsmidlerne ("tipsmidlerne"), bliver uddelt af Dansk Ungdoms Fællesråd gennem Kulturministeriet.

Overvejelse: Hvordan sikres finansiering til nye former for engagement i mere uformelle og selvorganiserede aktiviteter, der appellerer til unge?

Unges selvbestemmelse i civilsamfundet er centralt

Unge, der står udenfor arbejdsmarkedet og ikke er under uddannelse, er i stor udstrækning fraværende i civilsamfundets foreninger og aktiviteter.

Flere af eksperterne vurderer, at civilsamfundet kan være med til at inkludere den gruppe af unge og dermed hjælpe dem videre ind i samfundets andre fællesskaber. Flere kommuner ønsker derfor også at inddrage civilsamfundet i deres indsatser, målrettet udsatte unge.

Der er dog en risiko forbundet med at gøre civilsamfundet til en del af en socialpolitisk indsats. Hvis aktiviteterne i civilsamfundet bliver for kontrollerede, risikerer det at kollidere med den selvbestemmelse og det egetansvar, som flere af eksperterne fremhæver som centralt for netop at motivere unge til at deltage og engagere sig.

Overvejelse: Hvordan kan civilsamfundets foreninger og aktiviteter bidrage til inklusion af udsatte unge, uden at der gives køb på selvbestemmelse?

Det er der brug for mere viden om

Kortlægningen har blotlagt følgende underbelyste områder:

- Internettets betydning for unges engagement er underbelyst. Vi ved, at unge bruger internettet, men ikke til hvad. Derfor ved vi meget lidt om sammenhængen mellem den fysiske og online frivillighed.
- Unges deltagelse i civilsamfundets mere uformelle fællesskaber og aktiviteter er svær at undersøge og er derfor underbelyst.
- Der mangler viden om, i hvilket omfang og på hvilken måde unge med en anden etnisk baggrund end dansk engagerer sig i civilsamfundet.
- Der mangler viden om, hvad der "virker" i forhold til at styrke unges engagement.
- Der mangler viden om, hvordan unge interagerer med hinanden i civilsamfundet.
- Der mangler viden om og overblik over medlemssammensætningen i foreningslivet, når det gælder køn, etnicitet og social baggrund.

Sådan gjorde vi

I dette afsnit bliver det beskrevet, hvordan kortlægningen er lavet, og hvilken metode der er brugt. Det bliver også beskrevet, hvordan vi definerer civilsamfundsengagement, hvordan det er afgrænset samt hvilke dimensioner, der påvirker unges engagement.

Definition på civilsamfundsengagement: Sammen med andre, for andre
Civilsamfundet er den del af samfundet, der ligger uden for den formelle økonomi og det politiske system, og som rummer de mange forskellige store og små fællesskaber, foreninger og aktiviteter, vi engagerer os i. Det dækker over fællesskaber med familie og venner, større fællesskaber i foreninger og gennem aktiviteter, der engagerer lokalsamfund og større samfundsgrupper samt de store nationale og internationale bevægelser og organisationer. Der er med andre ord tale om et meget bredt begreb, der rummer alt fra store kirkelige organisationer og små, lokale frimærkeklubber til kriminelle bander.

Denne kortlægning fokuserer på de former for civilsamfundsengagement, der handler om at gøre noget sammen med andre for andre. Med det mener vi det engagement:

- Der har et positivt og konstruktivt formål. Kriminelle eller samfundsundergravende aktiviteter er ikke en del af kortlægningen.
- Der udfolder sig sammen med andre. Individuelle aktiviteter som fx det at leve sundt og bæredygtigt er ikke en del af kortlægningen.
- Der handler om noget fælles og større, som fx social inklusion og/eller indignation, sport og motion, kultur, miljø, politik og samfundsudvikling. Aktiviteter der hovedsageligt har et privat sigte eller indhold, som fx aktiviteter med venner og familie, er ikke en del af kortlægningen.
- Der udspiller sig i Danmark. Aktiviteter udenfor Danmark er ikke en del af kortlægningen.

På trods af denne afgrænsning har kortlægningen fortsat en bred tilgang til unges engagement.

Det har været vigtigt at gå åbent og eksplorativt til værks og ikke på forhånd afgrænse til fx kun at se på det formelle foreningsliv eller at udelukke bestemte typer af aktiviteter eller foreninger.

Kortlægningen samler derfor både viden om unges deltagelse i traditionelle, medlemsbaserede foreninger, som fx idrætsklubber, humanitære organisationer og foreninger med idealistiske formål som fx at skabe fred i verden, og viden om unges deltagelse i andre former for fællesskaber og nye organiseringsformer. Det kunne fx være nye former for bevægelser, digitale fællesskaber, lokale borgergrupper og netværk.

Tre dimensioner af unges engagement

I kortlægningen er der taget udgangspunkt i tre dimensioner, som er med til at beskrive unges civilsamfundsengagement. Det er engagementets organisering, varighed og graden af det ansvar og engagement, den unge påtager sig. De tre dimensioner er uddybet herunder.

Engagementets varighed og organisering
I tabel 2 bliver de to første dimensioner – organiseringen og varigheden af engagementet – beskrevet. Den første dimension viser, at engagementet kan foregå organiseret med formelle beslutningsstrukturer typisk i regi af en klub eller forening eller mere selvorganiseret og uformelt. Den anden dimension afspejler varigheden af engagementet, som enten kan foregå periodisk ved fx enkeltstående events eller mere kontinuerligt, som noget den unge gør jævnligt.

Det uformelle og selvorganiserede engagement flyder ofte sammen med privatlivet som familie og venner, hvilket ligger udenfor denne kortlægning. Der er ligeledes en tendens til, at unge ikke tænker på det som frivillighed eller egentligt engagement. Det er også en af grundene til, at det uformelle og selvorganiserede engagement ikke er systematisk belyst i de undersøgelser, der er med i kortlægningen. Ikke desto mindre har flere eksperter peget på, at netop denne form for mere spontant og uformelt engagement appellerer til mange unge. Derfor er de indsigter, der er fundet, også med i denne kortlægning.

Tabel 2: Engagementsmatrix

	Periodisk	Kontinuert
Organiseret / formelt	Frivillig ved en koncert eller et sportsarrangement, indsamler til en civilsamfundsorganisation e.l.	Aktiv i en sportsklub, i en politisk eller social orgnisation eller deltage i en elevorganisation eller i forældrebestyrelsen på en skole, daginstitution e.l.
Selvorganiseret / uformelt	Rydde op i en lokal park, arrangere fællesspisning eller en vejfest, hjælpe naboer med at flytte, igangsætte en underskriftsindsamling på nettet e.l.	Stå for de ugentlige indkøb til en ældre nabo, drive en facebookside for sin klasse, løbende poste og kommentere på politiske opslag på sociale medier e.l.

Tabel 2 er udarbejdet af Moos-Bjerre.

Engagementstrappen

Den tredje dimension afspejler graden af det engagement og ansvar, den unge påtager sig. Det er illustreret med Engagementstrappen[47] på modstående side. Den bidrager til at forstå, hvad der kan styrke unges engagement og motivere dem til at påtage sig et større ansvar. Det er vigtigt at understrege, at engagementstrappen er en analytisk, konceptuel model. Den er således ikke udtryk for kausalitet eller determinisme, og den vil ikke nødvendigvis afspejle udviklingen i alle unges engagement i civilsamfundet. Nogle unge vil fx starte på et højere trin – som medudviklere eller initiativtagere – og andre vil bevæge sig ned ad trappen fra at være medudviklere til at være deltagere.

Figur 12: Engagementstrappen

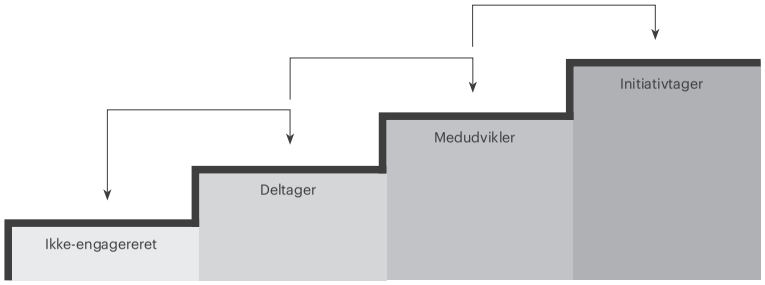

Kilde: Andreas Lloyd og Nadja Pass: Borgerlyst – Handlekraft i hverdagen. (2013).

Beskrivelse af trinene på engagementstrappen:

- **Ikke-engagereret:** den ikke-engagerede deltager endnu ikke eller kun i meget begrænset omfang i civilsamfundsaktiviteter.
- **Deltager:** Deltageren kan være et foreningsmedlem, der blot deltager i foreningens aktiviteter, eller en frivillig, der måske stadig er ved at finde ud af, hvor meget han/hun har lyst til at engagere sig, eller som måske ikke har lyst til at engagere sig yderligere. Deltagerens begejstring kan godt være stor, uden at det nødvendigvis afspejler sig i et udvidet engagement.
- **Medudvikler:** Medudvikleren er engageret og tiltrukket af aktiviteten eller arbejdet i foreningen, og vil gerne sætte sit præg ved at tage ansvar og ejerskab. Medudvikleren drives af at kunne bruge sine interesser og kompetencer.
- **Initiativtager:** Initiativtageren er ofte leder, og tager ansvar for at føre aktiviteterne eller foreningen videre og for at fastholde aktiviteterne eller foreningens værdier, mål og ånd. Når den frivillige bevæger sig op på lederniveau for en gruppe, påtager vedkommende sig også mange og faste opgaver, og vedkommende tager måske også del i bestyrelsesarbejde o.l.

Undersøgelser, interviews og fokusgrupper

De interviewede eksperter er:

- Bjarne Ibsen, professor og forsker i civilsamfund ved Syddansk Universitet.
- Thomas P. Boje, ph.d. og forsker i civilsamfund ved Roskilde Universitet.
- Lars Skov Henriksen, professor og forsker i frivillighed ved Aalborg Universitet.
- Ane Grubb, ph.d. med fokus på unges frivillighed på nettet ved Aalborg Universitet.
- Birgitte Urban Nielsen, leder af Projekt Frivillig der retter sig mod unge ved Center for Frivilligt Socialt Arbejde.
- Henrik Bang Bjørgo, specialkonsulent, Dansk Ungdoms Fællesråd.
- Thea Hass, direktør for Spejderne.
- Fahad Saeed, bestyrelsesmedlem i Sabaah.
- Daniel Nayberg, kulturansvarlig, INSP.
- Silas Harrebye, associeret professor og ph.d., forsker i nye former for civilsamfundsengagement, Roskilde Universitet.
- Maria Bruselius-Jensen, lektor og phd ved Center for Ungdomsforskning.
- Søren Schultz Hansen, ekstern lektor og erhvervsforsker ved CBS og Aargang 2012.

Eksperterne har bidraget med deres viden om unges civilsamfundsengagement og fungeret som ressourcer ift. at identificere andre relevante interviewpersoner, centrale datakilder og forskningsrapporter.

Desk research og rapportlæsning

Søgningen efter relevante undersøgelser, rapporter og datakilder har for det første taget afsæt i en litteraturliste forelagt af Tuborgfondet.

Derudover har eksperterne peget på relevant materiale. Der er ligeledes søgt efter relevant materiale på en række offentlige og private hjemmesider og databaser. Der er således ikke tale om en videnskabelig litteratursøgning i klassisk forstand. Det materiale der indgår i kortlægningen, er udvalgt på baggrund af kvalitet og relevans. Derudover er rapporter og datakilder, der understøtter den kvantitative side af kortlægningen, blevet prioriteret.

Der findes ikke en samlet, ensartet opgørelse over unges engagement og deltagelse i civilsamfundet. Når kortlægningen fx giver en status på omfanget af og udviklingen i unges engagement, er billedet sammensat af en række forskellige indikatorer og nøgletal fx unges frivillige arbejde, medlemskab af idrætsforeninger samt medlemskab af DUF-støttede foreninger. Derudover findes der ikke tilgængeligt data, der systematisk beskriver unges deltagelse og engagement i de mere uformelle og selvorganiserede civilsamfundsaktiviteter. Det har derfor ikke været muligt at beskrive omfanget og udviklingen af denne form for engagement.

Fire fokusgrupper med unge

Fokusgrupperne er gennemført for at sikre, at kortlægningen også inddrager unges eget perspektiv på civilsamfundsengagement, og for at give mulighed for at teste og afprøve nogle af de hypoteser, der er kommet frem i forbindelse med interview af eksperter og desk research. Dermed har ambitionen været at bruge fokusgrupperne til at nuancere og konkretisere de kvantitative forskningsresultater, som kortlægningen præsenterer. Der er i alt lavet fire fokusgruppeinterviews med unge i alderen 15-30 år – to i København og to i Ringe på Fyn. Denne fordeling er valgt for at sikre, at grupperne både afspejler de oplevelser af civilsamfundet, unge kan have i storbyen og på landet.

Feedback fra eksperter og praktikere

Undervejs i udarbejdelsen af kortlægningen blev de foreløbige resultater præsenteret for en række eksperter og praktikere, som arbejder med og har viden om unges civilsamfundsengagement i Danmark. På mødet fik deltagerne mulighed for at drøfte og kommentere på resultaterne.

Moos-Bjerre har efterfølgende arbejdet videre med deltagernes input. Indholdet i denne kortlægning er udelukkende et udtryk for Moos-Bjerres fortolkning og vurdering.

Udover repræsentanter for Tuborgfondet og Moos-Bjerre fremgår deltagerne i tabel 3.

Tabel 3: Oversigt over deltagere

Navn	Funktion	Organisation
Kristian Krogh Hansen	Udviklingskonsulent	Center for frivilligt Socialt arbejde
Henrik Bang Bjørgo	Seniorkonsulent	DUF
Thea Hass	Direktør	Spejderne
Fahad Saeed	Medstifter og talsperson	Sabaah
Kenneth Salomonsen	Stifter og projektchef	Ungdomsbureauet
Silas Harrebye	Lektor	RUC
Anders Folmer Buhelt	Sekretariatschef	Ungdommens Røde Kors
Merete Røll Lærke	Souschef	Ungdommens Røde Kors
Natasha Al-Hariri	Community organiser	Medborgerne
Torben Vinther	Leder	Frontløberne
Mie Hovmark	Sekretariatsleder	Netværket af Ungdomsråd
Bjarne Ibsen	Professor	SDU
Maria Bruselius-Jensen	Lektor, phd.	Center for Ungdomsforskning

Anvendt materiale

Hvis du vil læse mere om unges ...

Frivillige engagement

SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012. (2014).

Center for frivilligt socialt arbejde, Mette Hjære & Helene Elisabeth Dam Jørgensen: Tal om det frivillige Danmark – analyse af befolkningens frivillige engagement. En del af Frivilligrapporten 2016–2018. (2017).

Ungdomsbureauet, Olav Hesseldahl og Martin Fehr Therkildsen (Red.): De Engagerede: 22 fortællinger om engagement af den danske ungdom. (2017).

Grubb, Ane; ph.d.-afhandling ved Aalborg Universitet: "Vi skal bare hjælpe og spise chokoladekiks": - En kvalitativ undersøgelse af unge frivilliges deltagelse i en ikke-medlemsbaseret, digitalt koordineret organiseringsform af frivilligt socialt arbejde. (2016).

Rambøll til Børne- og Socialministeriet: Frivillighedsundersøgelsen 2017. (2017).

Foreningsliv

Syddansk Universitet, Bjarne Ibsen og Klaus Levinsen: Unge, foreninger og demokrati. (2016).

DIF, Dansk Idrætsforbund, Michael Fester og Peter Gottlieb: Idrætten i Tal 2016 – Status på foreningsidrætten i Danmark. (2016).

Syddansk Universitet, Klaus Levinsen og Bjarne Ibsen: Foreningers samarbejde med kommunale institutioner. (2017).

Demokratiske dannelse og deltagelse

Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet: Medborgerskab, ligebehandling og selvbestemmelse i Danmark 2016. (2016).

Europa Kommissionen, Flash Eurobarometer 375: European youth: Participation in democratic life. (2013).

LSE Enterprise: Youth Participation in Democratic Life. (2013).

Silas Harrebye and Anders Ejrnæs: European patterns of participation – How dissatisfaction motivates extra-parliamentary activities given the right institutional conditions. (2015).

Fællesskaber

CEFU, Center for Ungdomsforskning: Unges fællesskaber – Mellem selvfølgelighed og vedligeholdelse. (2017).

SFI, Lars Benjaminsen, Stefan Bastholm Andrade og Morten Holm Enemark: Fællesskabsmålingen. (2017).

Referencer

1 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012 og Rambøll til Børne- og Socialministeriet: Frivillighedsundersøgelsen 2017.

2 Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet: Medborgerskab, ligebehandling og selvbestemmelse i Danmark 2016.

3 Sportsklubber, ungdomsklubber eller ungdomsorganisationer, lokalforeninger, kulturelle organisationer, menneskerettighedsorganisationer, klima- eller miljøorganisationer eller politiske partier.

4 Flash Eurobarometer 375, European Youth: Participation in democratic life. (2013).

5 Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet: Medborgerskab, ligebehandling og selvbestemmelse i Danmark 2016.

6 DIF, Dansk Idrætsforbund, Michael Fester og Peter Gottlieb (2016): Idrætten i Tal 2016 – Status på foreningsidrætten i Danmark.

7 https://www.dgi.dk/om/fakta/tal-og-referater/medlemstal

8 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

9 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

10 Center for frivilligt socialt arbejde, Mette Hjære & Helene Elisabeth Dam Jørgensen: Tal om det frivillige Danmark – analyse af befolkningens frivillige engagement. En del af Frivilligrapporten 2016–2018. (2017).

11 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

12 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012 og Rambøll til Børne- og Socialministeriet: Frivillighedsundersøgelsen 2017.

13 Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet: Medborgerskab, ligebehandling og selvbestemmelse i Danmark 2016.

14 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

15 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

16 Rambøll til Børne- og Socialministeriet: Frivillighedsundersøgelsen 2017.

17 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

18 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

19 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

20 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

21 Sportsklubber, ungdomsklubber eller ungdomsorganisationer, lokale foreninger, kulturelle organisationer, menneskerettighedsorganisationer, klima- eller miljøorganisationer eller politiske partier.

22 Flash Eurobarometer 375, European Youth: Participation in democratic life. (2013).

23 Silas Harrebye and Anders Ejrnæs, European patterns of participation – How dissatisfaction motivates extra-parliamentary activities given the right institutional conditions. (2015).

24 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

25 SFI, Lars Benjaminsen, Stefan Bastholm Andrade og Morten Holm Enemark: Fællesskabsmålingen (2017).

26 Statens Institut for Folkesundhed, Anne Illemann Christensen et al.: "Mental sundhed blandt unge: Resultater fra Ungdomsprofilen 2014".

27 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

28 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

29 https://www.dif.dk/da/om_dif/medlemstal

30 Center for frivilligt socialt arbejde, Mette Hjære & Helene Elisabeth Dam Jørgensen: Tal om det frivillige Danmark – analyse af befolkningens frivillige engagement. En del af Frivilligrapporten 2016–2018. (2017).

31 Center for frivilligt socialt arbejde, Mette Hjære & Helene Elisabeth Dam Jørgensen: Tal om det frivillige Danmark – analyse af befolkningens frivillige engagement. En del af Frivilligrapporten 2016–2018. (2017).

32 Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet: Medborgerskab, ligebehandling og selvbestemmelse i Danmark 2016.

33 SFI, Lars Benjaminsen, Stefan Bastholm Andrade og Morten Holm Enemark: Fællesskabsmålingen. (2017).

34 SFI, Lars Benjaminsen, Stefan Bastholm Andrade og Morten Holm Enemark: Fællesskabsmålingen. (2017).

35 DIF, Dansk Idrætsforbund, Michael Fester og Peter Gottlieb (2016): Idrætten i Tal 2016 – Status på foreningsidrætten i Danmark.

36 https://www.dgi.dk/om/fakta/tal-og-referater/medlemstal

37 DIF, Dansk Idrætsforbund, Michael Fester og Peter Gottlieb (2016): Idrætten i Tal 2016 – Status på foreningsidrætten i Danmark, sammenholdt med folketal fra Danmarks Statistik.

38 https://www.dif.dk/da/om_dif/medlemstal

39 Center for frivilligt socialt arbejde, Mette Hjære & Helene Elisabeth Dam Jørgensen: Tal om det frivillige Danmark – analyse af befolkningens frivillige engagement. En del af Frivilligrapporten 2016–2018. (2017).

40 SFI, Torben Fridberg & Lars Skov Henriksen (Red.): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.

41 Syddansk Universitet, Bjarne Ibsen og Klaus Levinsen: Unge, foreninger og demokrati. (2016).

42 CEFU, Center for Ungdomsforskning: Unges fællesskaber – Mellem selvfølgelighed og vedligeholdelse. (2017).

43 CEFU, Center for Ungdomsforskning: Unges fællesskaber – Mellem selvfølgelighed og vedligeholdelse. (2017).

44 Syddansk Universitet, Bjarne Ibsen og Klaus Levinsen: Unge, foreninger og demokrati. (2016).

45 Syddansk Universitet, Bjarne Ibsen og Klaus Levinsen: Unge, foreninger og demokrati. (2016).

46 Syddansk Universitet, Bjarne Ibsen og Klaus Levinsen: Unge, foreninger og demokrati. (2016).

47 Andreas Lloyd og Nadja Pass: Borgerlyst – Handlekraft i hverdagen. (2013).